

In a TIMSS research project the tests are the tools for checking of academic achievement of pupils in mathematics and science. The tests evaluate the student's knowledge and understanding of basic concepts as well as the laws and principles and ability to apply the knowledge in a standard and unfamiliar situation.

So, in the tests of international research PISA program and TIMSS project the questions that evaluate the pupils' understanding of basic concepts, possession of basic studying methods, the ability to apply their new knowledge and skills with a practical purpose, to explain the phenomena of daily life and conducting of the study or processing of the obtained data are used. Such tasks, according to the Ukrainian teachers' opinions are the most difficult for pupils and therefore they should be widely used in secondary schools.

The examples of tasks used in the research program PISA and the TIMSS project with their brief description will be helpful for the teachers while creating the authors' tests by them to assess the competence of pupils.

Key words: *competence, competency of reading, mathematical competence, natural-scientific competence, competency assessment of pupils, test technology, tests.*

УДК 371.13]:378.147.1

Л. І. Тимчук

Інститут інформаційних технологій і
засобів навчання НАПН України

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ НАРАТИВНИХ МЕТОДИК: МИСТЕЦТВО ОПОВІДІ КРІСТЕЛ ОЕХЛМАНН

У статті йде мова про використання наративних методик у зарубіжних освітніх практиках як складової особистісно-креативної парадигми підготовки майбутніх педагогів. Аналізується досвід викладання мистецтва наративу у вищих навчальних закладах, зокрема, авторського курсу «Мистецтво оповіді» німецького професора Крістел Оехлманн. Розглянуто структуру курсу, що включає чотири функціонально пов'язані складники: «Оповіді про самого себе», «Вільна оповідь», «Нові оповідання», «Вічне мистецтво оповідання»; схарактеризовано етапи його реалізації. Визначено п'ять принципів навчання наративної майстерності.

Ключові слова: *мистецтво наративу, наративна майстерність, досвід, курс, структура, принцип.*

Постановка проблеми. Великий вплив на формування багатьох існуючих стереотипів мають сучасні мас-медіа, які нав'язують споживачам образ реального життя, що є набагато цікавішим за їх власний, часто буденний та рутинний щоденний досвід. Задовольняючи себе такою віртуальною реальністю, людина замість того, щоб знаходити сенс у власних стосунках, зв'язках і життєвих ситуаціях, що є первинними на відміну від медіа продуктів, припиняє творчо діяти, ставити перед собою вимоги щодо формування й плекання в собі паростків самотворення й самореалізації та задовольняється мас-медійною дійсністю. Таким чином, відбувається підміна реального світу віртуальним.

Навчання мистецтва оповідання, передусім, спрямоване на пошук втраченої довіри до можливостей повернути привабливість реаліям власного життя, разом із тим воно вчить суспільної чутливості, умінню слухати себе та інших людей, будувати стосунки на взаєморозумінні та повазі один до одного.

З 80-х років XX століття в зарубіжних освітніх практиках набув широкого поширення наративний підхід, що передбачає активізацію словесних методів інтерпретації життєвого досвіду у формі складання різноманітних оповідей, які передбачають стимуляцію процесів самопізнання та саморозвитку особистості. Категорія «наратив» англійського походження й у перекладі означає розповідь, оповідь. Підкреслимо, що особливого значення використання наративних методик набуло в зарубіжній професійній педагогічній освіті. Цій проблемі присвячені праці таких зарубіжних учених: Дж. Брунер (J. Bruner) [1], А. Лінн (A. Linne) [2], П. Рікер (P. Ricoeur) [3], Крістел Оехлманн (Christel Oehlmann) [4].

В основі педагогічної концепції Крістел Оехлманн (Christel Oehlmann), лежать ідеї Р. Штайнера, згідно яких освіта має характер діалогу, мовлення та слухання оповідей про світ, за допомогою яких виробляється ритм повернення до самого себе, самопізнання, відкриття давно забутого, але відомого, по-новому відкритого, що дивує й надихає до наступних пошуків. У контексті актуальності досвіду Крістел Оехлманн для вітчизняного освітнього простору наголосимо, що визначені німецькою вченою підходи можуть бути використані для розробки моделей наративного навчання в системі неперервної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Вітчизняні науковці досліджують проблеми загально-педагогічних підходів до наративного навчання (М. Лещенко [5], К. Черемних [6]), можливості використання наративних методів у сфері викладання мов (Н. Мараховська [7]), історичних і психологічних дисциплін (Ю. Дем'яненко [8], М. Копотун [9]).

Метою даної статті є аналіз досвіду викладання мистецтва наративу у вищих навчальних закладах, зокрема, вивчення теоретико-методологічних засад авторського курсу німецького професора Крістел Оехлманн «Мистецтво оповіді».

Виклад основного матеріалу. У зарубіжних освітніх практиках наративні методи досить поширені, оскільки розглядаються як складова особистісно-креативної парадигми підготовки майбутніх педагогів. Застосування наративу потребує значних часових затрат, проте є незамінним (безальтернативним), якщо метою є не просто передача

інформації, а її засвоєння в якості набуття досвіду. Німецька вчена, професор факультету соціальної освіти вищої педагогічної школи в місті Хілдешеймі (Німеччина) Крістел Оехлманн, автор науково-методичного посібника «Про мистецтво оповіді», викладач курсів нарративної майстерності для вчителів, визначає педагогічний нарратив як «чарівний простір, який виникає в результаті експресивної творчості та створює образи, що допомагають його авторові самотійно порадити собі в конкретній ситуації, а слухачі оповіді можуть поринути у світ фантазії, відчувати себе вільними, збагачувати власний досвід» [4, 244].

Крістел Оехлманн упродовж багатьох років (з 1975 року) викладає курс мистецтва оповіді, який носить інтерактивний характер та включає систему практичних занять і тренінгів. За цільовим призначенням курс охоплює широке коло осіб: майбутніх учителів, педагогів, терапевтів, соціальних працівників, духовенства, а також батьків, бабусь та дідусів, усіх тих, хто спілкується з дітьми. Метою курсу є навчання створювати, розповідати різні історії, казки, оповіді, для всіх тих, хто хоче пізнати себе, відкрити джерела власної креативності, визначити власний творчий потенціал та, оповідаючи історії, пізнати про себе щось нове.

Крістел Оехлманн стверджує, що оповіді й життя становлять єдину цілісність, яка дозволяє «проживати самих себе кілька разів» [4, 14]. Авторка виходить з того, що кожна людина вміє розповідати та здійснює це в неповторній, аутентичній, експресивній манері. Авторський курс спрямований на те, щоб досягнути джерел власної креативності й використати набуті можливості для оживлення комунікації. Важливим є формування умінь реалізовувати діалог із внутрішнім «я», власною фантазією та інтуїцією.

Зміст курсу складається з чотирьох функціонально взаємопов'язаних частин. Перша частина «Оповідь про самого себе» спрямована на подолання труднощів при створенні й розповіді нарративів. Вона включає три етапи: «Не вмію оповідати» (розглядається негативний досвід минулого, страхи й нарративні гальмування); «П'ять принципів науки оповідання»; «Нарративні ролі та моделі» [4, 27].

Друга частина називається «Вільна оповідь» і забезпечує розвиток умінь створювати нарративи довільної тематики. Вона складається з трьох етапів: перший – включає в себе ігри та вправи, що навчають оповідача нарративної мобільності й динаміки; різноманітні види ігор (пізнавальні, перцептивні, з елементами руху та ін.) та вправи, що активізують смислову перцепцію, звукове й мелодійне сприймання, перспективність, напруженість,

ступінчастість, перебіг, асоціативність оповідань. Другий етап спрямований на підготовку вчителя до оповіді історій дітям і охоплює заняття такої тематики: «Оповідання моєї бабусі»; «Рефлексивність»; «Сучасні оповідання»; «Вигадані історії»; «Дорогоцінна скарбничка»; «Фантазія»; «Фантастика». Третій етап другої частини спрямований на підготовку вільних оповідань для дорослих слухачів і включає такі заняття: «Ставлення до слухача»; «Фантастичні подорожі»; «Цілеспрямоване залучення слухача»; «Епічний стиль оповіді»; «Драматичний стиль оповіді»; «Ставлення до оповідача»; «Засади активного слухання»; «Свідома акцептація оповідача»; «Ставлення до самого себе»; «Біографічні оповіді» [7, 81].

Третя частина курсу «Нові оповідання», що націлена на формування умінь створювати наратив заданої тематики, визначеної сюжетної лінії та попередньо обдумані форми презентації розповіді, поєднує два етапи: перший – оповідання казок, другий – наративний театр. Мистецтво розповіді казок включає залучення студентів до мови образів і символів, формує практичні наративні навички. Етап оволодіння мистецтвом наративного театру передбачає поступове вивчення таких тем: «Засоби інсценізації як допомога в наративному театрі»; «Театр на столі, або інсценізації з ляльковими фігурками»; «Гра світла й тіні»; «Рисунки, малюнки та ілюстраційний матеріал»; «Музика»; «Наративний інтерактивний театр для дітей» [4, 175].

Четверта частина курсу «Вічне мистецтво розповіді (Ars longa)» орієнтує на формування вмінь застосовувати наратив у конкретних навчально-виховних ситуаціях і поєднує такі етапи: «Негативні впливи наративів»; «Педагогічні аспекти наративів»; «Терапевтичні аспекти оповідання»; «Оповіді як подарунки». На етапі вивчення педагогічних аспектів оповідання дається визначення педагогічного наративу, вивчаються сприятливі умови вивчення наративів, принципи їх аналізу та прийоми стимуляції подальших розповідей. Терапевтичні аспекти оповідей розкривають оздоровчий потенціал слова, внутрішній стан людини як джерело оповідання, а також способи знаходження відповідей під час слухання оповідей і прийоми побудови відповідей під час розповіді [4, 237].

На початку курсу звертається увага на відмінності між традиційним тлумаченням розповіді й мистецтвом оповіді, здійснюється потужна мотивація слухачів до навчання мистецтва оповідання, виокремлюються шість функцій оповіді в сучасному соціумі, підкреслюється можливість підготовки людини як компетентного оповідача.

Німецька вчена наголошує, що кожна людина може компетентно оповідати. Умілий оповідач трактується як особистісно-компетентна людина, котра здатна до самореалізації через самопізнання й саморозвиток [4, 24]. Оповідання має потужну силу пробудження смислів, мобілізації життєвих сил і підсилення відчуття радості навіть у дуже несміливих, з низькою самооцінкою людей, коли вони роблять над собою зусилля й починають розповідати. Слід відмітити, що будь-який процес керований волею людини, або що відбувається за допомогою вольових зусиль людини несе в собі шанс на свідоме самопізнання.

Оповідання відкриває доступ до творчих можливостей, стимулюючи процеси свідомості й самопізнання, бо дуже часто усвідомлення сенсу переживань різних життєвих ситуацій відбувається лише тоді, коли особистість починає про них оповідати, надаючи їм приватного характеру. Якщо пізніше внаслідок зміни поглядів оповідача чи життєвих обставин, пережитий досвід перестає відповідати створеним на початку смисловим структурам, то його необхідно переказати інакше, відповідно до системи нових смислів і значень. Дякуючи цьому, набувається досвід нового погляду на себе й навколишній світ, досягається істотна інтеграція власної ідентичності.

Крістел Оехлманн практично довела, що оповідаючи, значна кількість людей починає прагнути до власної творчої реалізації, намагається досягти індивідуальної самореалізації, та одночасно, знайти в собі джерела спонтанного розвитку, динаміку змін власної цілісності. Такий підхід створює основу для розвитку позитивного наративу як способу світобачення, стилю мовлення. Крім того, дослідниця зауважує, що кінцевим результатом упровадження таких процесів є не тільки навчання мистецтва створення оповідання, а й одночасно мистецтва слухання, оскільки: «Кожне усне оповідання є у своїй основі діалогом, навіть тоді коли слухач мовчить. Його присутність «приваблює, приманює, пестить» оповідь і надає їй певного спрямування» [4, 24].

Крістел Оехлманн звертає увагу на те, що відтворення усного оповідання, як важливого чинника саморозвитку особистості, за допомогою адаптації давніх і традиційних способів творення оповіді є вже не актуальним, оскільки в сучасних умовах воно вимагає нових стратегій, за допомогою яких наратив набуде нових функцій, котрих не мав у минулому. На думку вченої, мистецтво створення позитивного наративу, особливо на початкових стадіях, не може базуватися на формальних уміннях. Передусім, ідеться про повагу до себе, позитивну самооцінку як важливі чинники відкриття доступу до власних творчих можливостей. Ці особливості мають багато спільного з грою, забавою, спонтанічністю, акцептацією, чуттєвим

ставленням, інтуїцією та фантазією, всім тим, чим особистість оперувала в дитинстві. Слід відмітити, що кожен процес (у тому числі й наративний), організація й реалізація якого потребує вольових зусиль людини, у тій чи іншій мірі призводить до пошуку кращого розуміння себе, своїх можливостей, творчого потенціалу, до активного самопізнання.

Отже, за Крістел Оехлман, оповідання завжди є вираженням і результатом внутрішньої життєздатності. Якщо оповідач приймає виклик, що несе оповідання, то змінам підлягає його внутрішній світ і пробуджуються нові, навіть, часто незвідані сили й можливості.

Крістел Оехлман привертає увагу слухачів до проблем пригнічення творчого процесу та наративних блоkad, що виникають під час творення оповіді й мають багато причин: отримані травми, депресивні та тривожні стани, нерозв'язані проблеми, нерідко несміливість і страх перед оцінюванням. Так, наприклад, страх перед оцінюванням впливає на те, що не відбувається повного включення особистості в реалізацію наративного проекту. У результаті увага починає концентруватися на тому, яке враження справляє оповідь на слухачів. Слід зауважити, що при цьому немає суттєвого значення, який характер (позитивний чи негативний) матиме оцінювання й чи є ті, хто уповноважений виставити оцінку оповідачеві (наприклад, під час навчально-виховного процесу викладач, учитель, рецензент та ін.) [4, 29].

Найчастіше причиною страху перед оцінюванням виявляється глибоко прихована в оповідача неадекватна нормі самокритика й завищений рівень очікувань, що детермінує зміст і спосіб представлення оповідання. Така внутрішня самокритика відчужує, виокремлює, а іноді й ізолює оповідача від наративного процесу, призводить до порушення смислових зв'язків, перебільшень, повторів і неприродності наративу. Якщо особистість займається постійною самокритикою, то формуються нові комплекси, які укорінившись у свідомості стають реальними. Такі недоліки, будучи надуманими, усе ж відчутно впливають на життя й самопочуття людини, заважають їй бути вільною від страху зробити щось не так, помилитись у прийнятті рішень. Це є серйозною перешкодою на шляху включення особистості у наративний процес, разом із тим виникає нагальна потреба саме у такому включенні, оскільки людині потрібно позбутися набутих комплексів і поведінкових стереотипів за допомогою створення оповідей.

Легко зрозуміти, що такого роду критицизм і нав'язливі ідеї виникають з уявлень про досконалість і перешкоджають появі творчо-креативної діяльності. Наратор, який у процесі розповіді замислюється про те, яке (добре чи погане) враження він справить на слухачів, буде оповідати без внутрішньої

гармонії й порозуміння із самим собою, що в загальному призведе до втрати правдивості, щирості оповіді. Такий тип оповіді свідчить про відсутність самоповаги в оповідача, й природно викликає у слухачів певну недовіру, а то й незадоволення розповіддю.

Крістел Оехлманн описує приклад реалізації першого етапу навчання наративного мистецтва майбутніх соціальних педагогів, які в межах реалізації наративного проекту повинні були оповідати дітям різні історії. Тільки невеликій частині вдалося самостійно створити такі оповідання. Більшість учасників проекту, відразу відмовилася від цього, аргументуючи свій вибір відсутністю такого досвіду (за їх словами, навіть у дитинстві їм нічого усно не розповідали). Натомість вони запропонували записати власні оповідання й потім відтворити їх за допомогою мультимедійних засобів або прочитати їх. Коли прийшов час виступати перед дітьми, ситуація склалася таким чином: спочатку студенти безпорадно приглядалися до реакції дітей на пропозицію прочитати їм історію з книги й почали відкривати книги. У цей час діти без особливого інтересу почали розпорошувати свою увагу на більш цікаві, на їх думку, речі. Та все ж, коли студентам вдалося, зрозумівши помилку, пересилити свої фобії, й почати оповідь своїми словами, запанувала жива, творча атмосфера: з'явився контакт із дітьми, відкрився простір для фантастичних уявних подорожей, зустрічей із безпосереднім простором досвіду іншої людини [4, 30].

Переважна частина студентів, маючи велике бажання й докладаючи справжні зусилля, потребувала довготривалого процесу навчання долати чергові труднощі й стани пригніченості, учитися мислити позитивно. Важливим на цьому етапі було застосування методів створення студентами власних оповідей і тривалого вправлення в оповіданні цих оповідей іншим людям. Застосування таких методів дало студентам можливість краще пізнати, зрозуміти один одного, почати довіряти собі та іншим. Довіра виникла як результат особистісної внутрішньої зміни того, хто оповідав власну історію. Оповідаючи студенти могли створити кращий образ своєї неповторної особистості, почали краще розуміти себе, що у свою чергу, дозволило їм відчувати більшу свободу та сміливість у контактах з іншими людьми й надало аутентичності їх оповіданням. Це також дозволило студентам переконатися на власному досвіді, яку потужну позитивно трансформуючу силу має для людини оповідання [4, 31]. Це був непростий, довготривалий процес, але його дуже потрібним, цінним результатом стало сформоване відчуття довіри до себе й відкриття власного потенціалу креативності.

Результати проведеного дослідження показали, що відсутність наративного досвіду й стани тривожності, що виникають під час розповіді історій, переживають не тільки студенти, а й досвідчені вчителі, дорослі люди в цілому, у яких вже сформувалася непорушна впевненість у власній неспроможності скласти й оповідати досконалі історії, хоча для людини це є природним процесом. Крістел Оехлман наголошує, що втрата власної самоідентичності й довіри до себе в значній частини сучасних людей набуває загрозливих форм. Дорослі люди часто навіть не розуміють, яку велику кількість надзвичайно цікавих оповідань з щоденного життя вони можуть розповісти, що кожна людська екзистенція має свою цінність, є неповторною та багатою на досвід спостережень, зустрічей, розв'язання проблем, конфліктів, ідей та емоцій, і вона стає ще яскравішою, барвистішою, коли її особисто переповідають іншим.

Крістел Оехлман виокремлює п'ять принципів навчання наративної майстерності (мистецтва оповідання). Схарактеризуємо їх.

Перший принцип – «Зовнішня і внутрішня свобода від оцінювання» полягає у відмові вчителя від вживання слів і тверджень, які негативно або навіть позитивно оцінюють оповідь учня, тобто педагог дотримується нейтральної позиції [4, 34].

Цей принцип вчена сформулювала на основі власних досліджень, а також висновків, до яких прийшла професор Віола Сполін (Viola Spolin), яка займалася проблемами професійного навчання акторів і провела експериментальне дослідження з метою знаходження стратегії звільнення учня від впливу на нього результатів оцінювання. Крістел Оехлман, погоджуючись із думою професора В. Сполін, підкреслює актуальність висловлених нею думок: «Слід уникати всіх тих слів..., які атакують особистість або роблять учня залежним невідомим від оцінки вчителя... Педагог не повинен не робити висновків за інших, стверджувати, що є добре, а що погане, оскільки не існує абсолютно істинної або хибної дороги розв'язання тієї чи іншої проблеми: досвідчений учитель може знати сто способів вирішення даної проблеми, але учень також може запропонувати розв'язання номер сто один... Формулювання оціночних суджень учителем обмежує учням їх власне переживання реальності, а також отримання досвіду, бо в процесі такого оцінювання, учень щільно замикається в собі й перестає бути відкритим до отримання нового, різнопланового досвіду» [4, 20].

Такий підхід вимагає від учителя усвідомленого, постійного й послідовного самоконтролю під час застосування загальноприйнятих

методів схвалення й заперечення. Слід зрозуміти, що оцінювання полягає не тільки у виставленні балів, а й у вербальних і невербальних способах поведінки педагога, при трактуванні ним оповіді учня.

Другий принцип – «Відмова від ієрархії, норм і правил» визначає вільний перебіг наративного процесу без жорсткої регламентації та підпорядкування встановленим правилам і нормам [4, 34].

Традиційний навчальний процес відбувається шляхом послідовного проходження формальних етапів і регламентується при цьому певними нормами, правилами й критеріями. Учні, як учасники процесу, дотримуються певних правил та інструкцій. Для навчання наративного мистецтва підхід жорсткої регламентації є неприйнятним.

Спроба Крістел Оехлманн виробити й застосувати певні критерії «хорошої» оповіді, показала, що намагаючись забезпечити відповідність створених оповідей окресленим вимогам, студенти, які були хорошими нараторами, почали, створюючи оповідь, допускати повторення, рутинність у підходах до створення історій, а студенти, які мали занижену самооцінку й труднощі у створенні оповіді, взагалі виключились з цього процесу, оскільки, нові формальні вимоги й створений ними тиск, збільшили їх невпевненість і мінімізували їх спроби й зусилля. Учена зробила висновок, що ні процес підготовки до створення оповіді, ні процес розповідання історії не повинні підлягати жорсткій регламентації. Правила поведінки на всіх етапах навчання мистецтва наративу встановлюються колегіально, після групового обговорення й передбачають толерантне ставлення до всіх учасників навчального процесу.

За такого підходу кожен студент отримує свободу розповіді, тобто її зміст, форма, тривалість, емоційна напруженість визначається автором відповідно до його індивідуальних особливостей. Тільки за бажанням оповідача висловлюються рефлексії, побажання чи рекомендації. Учена наголошує, що ефективність наративного навчання полягає в індивідуальному розвитку людини, наполегливій праці над самовдосконаленням, зміцненні відчуття власної цінності й пошуку джерел власної креативності.

Третій принцип – «Творення атмосфери довіри» – стверджує важливість позитивної самооцінки, що забезпечує спонтанність і природність наративу [4, 35].

Важливою засадою навчання мистецтва наративу є розвиток умінь, слухати власну інтуїцію, стимулювати спонтанність, як «момент особистої свободи зустрічі з реальністю, яку сприймаємо, досліджуємо та діємо в ній. У цій реальності аспекти нашого особистого функціонування становлять

органічну цілісність. Це є момент прозріння, набуття досвіду й креативного відкриття себе» [4, 35]. Довіра до себе є надзвичайно важливим чинником у навчанні мистецтва творення оповідань. Якщо наратив твориться на основі почуттів довіри, безпеки, свободи й радості, то кожна нова стадія в цьому процесі надає особливих стимулів саморозвитку, самопізнанню й самоствердженню.

Четвертий принцип, визначає домінування валідності процесу над результатом і має метафоричну, образну назву – «Визнання процесу за мету» [4, 36].

Цей принцип визначає, що процес створення наративу, включення особистості в креативну діяльність має власну педагогічну цінність, тобто як справедливо стверджує Крістел Оехлманн «Процес є важливішим за результат, і кожний окремих фрагмент шляху, який нам потрібно буде пройти, формується з потужного струменя нашої креативної комунікативної енергії... Тож вільно і без страху віддамо себе процесу створення оповідань» [4, 36].

П'ятий принцип «Засадою наративу є демократичність» – _окреслює визначальними демократичні підходи до створення, манери оповіді та висновків наративу [4, 36].

Слід зауважити, що навчання мистецтва наративу передбачає реалізацію варіативної мозаїки форм, методів, стратегій якогось головного напрямку чи шляху. Визначаючи людину як наративну особистість, Крістел Оехлманн зазначає, що «кожен студент у ході навчання йде своєю дорогою, яка може кардинально відрізнятись від інших, але передбачає власну переконуючу правду» [4, 36]. Такий підхід, у свою чергу, призводить до того, що оповідач знайомиться з характером слухачів, оповідаючи їм, пізнає їх як партнерів. Ділячись знаннями про свої переживання, пережитий досвід повністю усвідомлює, що кожен зі студентів має повне право на власні погляди, неповторний досвід і свій шлях саморозвитку. Окреслені п'ять принципів Крістел Оехлманн поклала в основу розробки моделей, стратегій та методів навчання мистецтву оповіді.

На основі проведеного експериментального дослідження, у ході викладання наративного курсу Крістел Оехлманн сформулювала очікувані навчальні результати в ієрархічній послідовності, що визначає їх важливість для дослідника:

1. Розвиток довіри до самого себе: оволодіння стратегією, яка уможливорює розповідь про свій внутрішній світ, що ґрунтується на почутті безпеки й особистісній компетентності; сміливість виявлення власних почуттів, створення уявних образів, та їх вираження власними словами.

2. Розвиток довіри до слухачів, що виявляється в здатності оповідати власні історії й слухати оповіді інших, що уможливорює процес звільнення від почуття внутрішньої ізоляції, стереотипних суспільних ролей.
3. Оволодіння методами, моделями та стратегіями, наративу на конкретно визначені теми, уміння застосовувати допоміжні наративні засоби [4, 27].

Отже, мистецтво оповіді Крістел Оехлманн є педагогічною системою, що ґрунтується на принципах демократичності, гуманістичності, індивідуалізації, креативності, рефлексивності, діалогізації, толерантності й акцептації. На нашу думку, найпотужнішим результатом педагогічної системи Крістел Оехлманн є стимулювання процесів самопізнання, саморозвитку особистості залученої до освітніх наративних практик.

Висновки. Таким чином, мистецтво оповіді актуалізує проблему збереження та розвитку особистісної неповторності людини, учить суспільної чутливості, умінню слухати себе та інших людей, будувати стосунки на взаєморозумінні та повазі один до одного є важливим компонентом професійної підготовки вчителя. Наративний підхід у навчанні потребує створення особливої атмосфери довіри й толерантності, яка стимулює креативність, процеси самопізнання й саморозвитку. На наш погляд, саме застосування методів наративної майстерності в навчанні повинно сприяти появі особливих стимулів до самопізнання й самоствердження особистості. У цьому аспекті подальшого вивчення та розвитку потребують питання розробки й застосування моделей і стратегій наративної майстерності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bruner J. Life as Narrative / J. Bruner // Social research. – 2004. – Vol. 7. – № 3. – P. 691–710.
2. Linne Ag. Time, space and narrative: a story about education research and teacher education / Ag. Linne // Five Professors on Education and Democracy. – Orebro University, 2004. – P. 35–62.
3. Ricoeur P. Time and Narrative / P. Ricoeur. – USA : University of Chicago Press, 1984. – 195 p.
4. Oehlmann C. O sztuce opowiadania / C. Oehlmann ; red. nauk. serii: prof. zw. dr. hab. Bogusław Sliwerski. –Krakow : Wydanie Impuls, 2012. – 330 s.
5. Лещенко М. П. Педагогічна майстерність: використання наративних методик у професійному розвитку вчителя / М. П. Лещенко // Концептосфера педагогічної аксіології : матеріали філософсько-методологічного семінару «Аксіологічна концептосфера педагогічної освіти» / Авт. ідеї і упор. Т. П. Усатенко – Київ – Ніжин, 2010. – С. 115–126.
6. Черемних К. О. Наратив як категорія сучасного соціогуманітарного дослідження: епістеміологія, методологія, інструмент / К. О. Черемних // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. ст. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України, АПН України. – Київ, 2009. – Вип. 22 (25). – С. 189–195.

7. Мараховська Н. Використання наративу як способу формування професійної ідентичності вчителів іноземної мови / Н. Мараховська // Людинознавчі студії : зб. наук. праць ДДПУ / Дрогобиц. держ. пед. ун-т. ім. І. Франка. – Дрогобич, 2011. – Вип. 23. Педагогіка. – 2009. – Вип. 2. – С. 134–146.

8. Дем'яненко Ю. О. Наратив як засіб об'єктивації досвіду особистості / Ю. О. Дем'яненко // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ, 2008. – Т. 10, Ч. 1. – С. 148–156.

9. Копотун М. М. Наративний метод вивчення життєвого цілепокладання студентської молоді / М. М. Копотун // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. ст. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України, АПН України. – Київ, 2009. – Вип. 22 (25). – С. 167–173.

РЕЗЮМЕ

Тимчук Л. И. Зарубежный опыт применения нарративных методик: искусство повествования Кристел Оехлманн.

В статье идет речь об использовании нарративных методик в зарубежных образовательных практиках как составляющей личностно-креативной парадигмы подготовки будущих педагогов. Анализируется опыт преподавания искусства нарратива в высших учебных заведениях, в частности, авторского курса «Искусство повествования» немецкого профессора Кристел Оехлманн. Рассмотрена структура курса, включающего четыре функционально связанные составляющие: «Рассказ о самом себе», «Свободный рассказ», «Новые рассказы», «Вечное искусство повествования»; охарактеризованы этапы его реализации. Определены пять принципов обучения нарративного мастерства.

Ключевые слова: искусство нарратива, нарративное мастерство, опыт, курс, структура, принцип.

SUMMARY

Tymchuk L. Foreign experience of narrative methods: art of storytelling by Christel Oehlmann.

The article deals with the using of narrative methods in foreign educational practices as a part of personal-creative paradigm of future teacher's training. Experience of art narrative teaching in higher education institutions, particularly the author's course «Art of storytelling» by German professor Christel Oehlmann are analysed. The structure of the course, which includes four functionally related components: «Story about yourself», «Free storytelling», «New stories», «Eternal Art of Storytelling» is described; stages of its implementation are characterized.

The course of the narrative art is interactive and includes a system of practical classes and trainings. According to its purpose the course covers a wide range of people: future teachers, educators, therapists, social workers, priests and parents, grandparents, all of those who communicate with children. The aim of the course is learning to create, to tell different stories, fairy tales, narratives, for all those who want to know themselves, to open sources of their own creativity, determine their creative potential in telling stories, learn about themselves something new.

Five principles of the narrative skills are defined: the first principle – «External and internal freedom from assessment»; the second principle – «Rejection of hierarchy, rules and regulations»; the third principle – «Creating an atmosphere of confidence»; the fourth principle – «Recognition process as a goal»; the fifth principle – «Attribute of narrative learning is democratic».

Expected learning outcomes are formulated:

1. *Development of the narrator's confidence in himself: mastering a strategy which enables appearing of the story about his inner world, based on a sense of security and personal competence, courage to identify his feelings, create mental images and its expression in his own words.*

2. *The trust of the audience to the narrator, which is manifested in the ability to tell his own stories, to listen other stories etc.*

In this aspect design and application of narrative skill models and strategies issues require further study and development.

Key words: *narrative art, narrative skills, experience, course, structure, principle.*